

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31.03.2009, sp. zn. 29 Cdo 4935/2008, ECLI:CZ:NS:2009:29.CDO.4935.2008.1

Číslo: 15/2010

Právní věta: Postupem podle § 529 odst. 2 obč. zák. nemůže dlužník použít k započtení vůči postupníkovi své k započtení způsobilé pohledávky, které měl vůči postupiteli v době, kdy mu bylo oznámeno nebo prokázáno postoupení pohledávky (§ 526 obč. zák.), trvají-li v době, kdy by měl být učiněn úkon směřující k započtení, účinky konkursu prohlášeného na majetek postupitele podle zákona č. 328/1991 Sb.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 31.03.2009

Spisová značka: 29 Cdo 4935/2008

Číslo rozhodnutí: 15

Číslo sešitu: 1-2

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla:

Předpisy:

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Rozsudkem ze dne 5. 9. 2007 uložil O k r e s n í s o u d Plzeň – sever žalovanému (J. H.) zaplatit žalobci (D. L.) částku 366 556,16 Kč s 31% úrokem z prodlení z částky 275 000 Kč od 13. 8. 2004 do zaplacení (bod I. výroku) a co do částky 11 581,86 Kč žalobu zamítl (bod II. výroku). Dále rozhodl o nákladech řízení (bod III. výroku).

Soud při posuzování důvodnosti žalobou uplatněného nároku vyšel zejména z toho, že:

1/ Právní předchůdkyně žalobce U. banka, a. s. (dále též jen „banka“), jako věřitelka uzavřela se žalovaným jako dlužníkem dne 17. 2. 2003 smlouvu o úvěru (dále též jen „úvěrová smlouva“), na základě které žalovanému poskytla úvěr ve výši 300 000 Kč.

2/ Žalovaný ze sjednaných měsíčních splátek úvěru rozvržených na dobu 24 měsíců (po 12 500 Kč) uhradil pouze dvě, v důsledku čehož se celý nesplacený zbytek úvěru stal splatným 16. 7. 2003.

3/ Usnesením ze dne 29. 5. 2003 prohlásil Krajský soud v Ostravě konkurs na majetek banky.

4/ Tehdejší správkyňe konkursní podstaty banky Ing. M. H. jako postupitelka uzavřela dne 12.

8. 2004 se souhlasem konkursního soudu se společností APS, s. r. o., jako postupnicí smlouvu o postoupení pohledávky z úvěrové smlouvy ve výši 361 321,70 Kč (z čehož jistina činila 275 000 Kč).

5/ Společnost APS jako postupitelka uzavřela dne 1. 9. 2004 se žalobcem jako postupníkem smlouvu, kterou mu postoupila i pohledávku vůči žalovanému ve výši 361 321,70 Kč (z čehož jistina činila 275 000 Kč).

6/ Nebylo prokázáno, že by žalovaný byl v době do 18. 5. 2006 (kdy mu byla doručena žaloba v této věci) informován o postoupení pohledávky.

7/ Žalovaný jako obranu proti zaplacení pohledávky uplatnil námitku započtení ve vztahu k pohledávce, kterou má vůči bance ve výši 389 129,52 Kč, z titulu smlouvy o termínovaném vkladu a smlouvy o běžném účtu.

Na tomto základě soud vyšel z toho, že žalobce má vůči žalovanému pohledávku z úvěrové smlouvy ve výši přiznané vyhovujícím výrokem.

K obraně započtením uvedl – cituje § 580 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, § 363 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku a § 14 odst. 1 písm. i) zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání (dále též jen „ZKV“) – že vzhledem k posledně označenému ustanovení je započtení uplatněné žalovaným vyloučeno.

Navíc měl úkon žalovaného směřující k započtení (dopisem adresovaným společnosti APS) za neurčitý ve smyslu § 37 odst. 1 obč. zák.

K odvolání žalovaného Krajský soud v Plzni rozsudkem ze dne 9. 4. 2008 potvrdil rozsudek prvního stupně v odvoláním napadených bodech I. a III. výroku (první výrok) a rozhodl o nákladech odvolacího řízení (druhý výrok).

I odvolací soud uzavřel, že započtení pohledávky žalovaného proti pohledávce úpadkyně (banky) není přípustné.

Žalovaný podal proti rozsudku odvolacího soudu dovolání, jehož přípustnost opírá o ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, namítaje, že soudy nižších stupňů věc nesprávně zhodnotily a požaduje, aby Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Zásadní právní význam napadeného rozhodnutí přisuzuje dovolatel řešení otázek:

1/ Zda lze provést započtení pohledávky proti pohledávce, která opustila konkursní podstatu úpadce.

2/ Výše úroku z prodlení. Ve sjednané výši (31 % ročně) jde dle dovolatele o úrok lichvářský.

3/ Platnosti úvěrové smlouvy. Podle dovolatele již v době uzavírání termínového vkladu muselo být bance známo, že nesplňuje podmínky České národní banky co do kapitálové přiměřenosti a že její hospodaření není v pořádku. I uzavření úvěrové smlouvy, včetně zajištění termínovaným vkladem, musí být proto neplatným právním úkonem, neboť bylo ze strany banky uzavřeno lstí a ze strany dovolatele v omylu.

Konkrétně dovolatel namítá, že jakmile se určitý majetek (zde pohledávka vůči němu) dostane prodejem z konkursní podstaty, nemůže se na něj vztahovat zákon o konkursu a vyrovnání.

Započtení jeho pohledávky je proto ve smyslu § 529 obč. zák. a § 363 obch. zák. možné.

Soud prvního stupně podle dovolatele též nevzal v potaz, že pohledávka nebyla platně postoupena, jelikož žádný z postupitelů mu postoupení pohledávky neoznámil, a to ani nebylo osvědčeno postupníkem. Postoupena byla podle něj jiná pohledávka, neboť úvěrová smlouva je neplatná.

Dovolatel dovolací argumentaci výslovně nepřirazuje žádnému z dovolacích důvodů taxativně vypočtených v § 241a odst. 2 a 3 o. s. ř., z obsahového hlediska však jde (a to i v částech, které dovolání pojímá jako úvahy o přípustnosti dovolání) o kritiku správnosti právního posouzení věci, jíž je vyhrazen dovolací důvod uvedený v § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř.

N e j v y š š í s o u d dovolání zamítl.

Z o d ů v o d n ě n í :

Dovolání proti potvrzujícímu výroku rozsudku odvolacího soudu ve věci samé může být v této věci přípustné jen podle ustanovení § 237 odst. 1 c) o. s. ř.

Zásadní právní význam dovolací soud nepřisuzuje - a potud nemá dovolání za přípustné - otázce platnosti úvěrové smlouvy. Argumenty uplatněné v tomto ohledu v dovolání jsou po výtce vesměs argumenty skutkovými, jež dovolatel v předchozích fázích řízení neuplatnil a na které odvolací soud logicky nereagoval proto, že nebyly namítány ani v odvolání. Jak se přitom podává i z ustanovení § 241a odst. 4 o. s. ř., dovolací řízení neslouží k prověření nových skutečností a důkazů. Zásadní právní význam nemá napadené rozhodnutí ani v otázce výše úroků z prodlení (rozpor s hmotným právem není dán a sjednaná výše úroku /31 % ročně/ jej nečiní lichvářským ani z pohledu obdobných věcí projednávaných a rozhodovaných Nejvyšším soudem).

Nejvyšší soud však shledává dovolání přípustným pro účely posouzení úvah o započtení (v tomto směru v dovolacím řízení dosud neřešených).

Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nejsou dovoláním namítány a ze spisu se nepodávají, Nejvyšší soud se proto - v hranicích právních otázek vymezených dovoláním - zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelem, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Podle ustanovení § 526 obč. zák. postoupení pohledávky je povinen postupitel bez zbytečného odkladu oznámit dlužníkovi. Dokud postoupení pohledávky není oznámeno dlužníkovi nebo dokud postupník postoupení pohledávky dlužníkovi neprokáže, zproští se dlužník závazku plněním postupiteli (odstavec 1). Oznámí-li dlužníku postoupení pohledávky postupitel, není dlužník oprávněn se dožadovat prokázání smlouvy o postoupení (odstavec 2).

Ustanovení § 529 odst. 2 obč. zák. pak určuje, že dlužník může použít k započtení vůči postupníkovi i své k započtení způsobilé pohledávky, které měl vůči postupiteli v době, kdy mu bylo oznámeno nebo prokázáno postoupení pohledávky (§ 526), jestliže je oznámil bez zbytečného odkladu postupníkovi. Toto právo má dlužník i v případě, že jeho pohledávky v době oznámení nebo prokázání postoupení nebyly ještě splatné.

Dle ustanovení § 363 obch. zák., byla-li pohledávka postupně převedena na několik osob, může dlužník použít k započtení pouze pohledávku, kterou měl v době převodu vůči prvnímu věřiteli, a

pohledávku, kterou má vůči poslednímu věřiteli.

Podle ustanovení § 14 odst. 1 písm. i) ZKV, části věty před středníkem, má prohlášení konkursu mimo jiné i ten účinek, že započtení na majetek patřící do podstaty není přípustné.

V této podobě platila citovaná ustanovení již v době prohlášení konkursu na majetek banky a do 31. 12. 2007 změn nedoznala (změny textu § 14 odst. 1 písm. i) ZKV, části věty za středníkem, jsou pro věc bez významu, když o případ „závěrečného vyrovnání“ ve věci nejde).

Nejvyšší soud především uvádí, že skutečnost, že postupitel neoznámil dlužníku, že ve smyslu § 524 a násl. obč. zák. došlo k postoupení pohledávky nebo že postupník postoupení pohledávky dlužníku neprokázal předtím, než podal žalobu o její zaplacení, není důvodem k zamítnutí postupnickovy žaloby; nejde rovněž o důvod neplatnosti smlouvy o postoupení pohledávky (a dovolatel se mylí, usuzuje-li jinak). Jak plyne z dikce § 526 odst. 1, věty první, obč. zák., důsledkem takové skutečnosti je pouze to, že dlužník, který se o postoupení předepsaným způsobem nedozví, se (logicky) zproští svého závazku (i) plněním postupiteli (zde bance jako prvnímu postupiteli).

Dovolatel má v zásadě pravdu, tvrdí-li, že zákaz započtení je konstruován ve vztahu k majetku patřícímu do konkursní podstaty. Již v rozsudku uveřejněném pod číslem 23/2002 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek k tomu Nejvyšší soud poznamenal, že při prosazení účinku prohlášení konkursu předjímaného ustanovením § 14 odst. 1 písm. i) ZKV (části věty před středníkem) je lhostejné, že započtením by se pohledávky střetly (a zanikly) již v době před prohlášením konkursu, maje za rozhodující, že počínaje dnem prohlášení konkursu již nelze započtení provést (nelze účinně učinit úkon k započtení směřující).

Smysl úpravy obsažené v § 529 odst. 2 obč. zák. (ve spojení s ustanovením § 363 obch. zák. pro obchodní závazkové vztahy) tkví v tom, že námitkou započtení uplatněnou dlužníkem vůči poslednímu postupníku se – zjednodušeně řečeno – vypořádávají (započítávají) vzájemné pohledávky dlužníka a postupitele (v režimu § 363 obch. zák. prvního postupitele), ačkoli majitelem pohledávky se v důsledku jejího postoupení již stal postupník. Určující je vztah dlužníka k (prvnímu) postupiteli, daný vzájemností jejich pohledávek před postoupením.

Jak dále plyne z argumentace obsažené v rozsudku Nejvyššího soudu uveřejněného pod číslem 33/2006 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále též jen „R 33/2006“), na který dovolatel v průběhu řízení před soudy nižších stupňů sám poukazoval, k tomu, aby dlužník mohl (v intencích § 529 odst. 2 obč. zák.) učinit úkon směřující k započtení pohledávky, kterou má za původním věřitelem (postupitelem), přímo proti novému věřiteli (postupníku), musí být splněna i podmínka, že jde o pohledávku způsobilou k započtení, tedy, že takové započtení je přípustné. V R 33/2006 bylo v této souvislosti odkazováno na ustanovení § 581 obč. zák. a § 358 obch. zák., dalším ustanovením, které zápočet nedovoluje (nepřipouští), je však od prohlášení konkursu na majetek dlužníka i ustanovení § 14 odst. 1 písm. i) ZKV (část věty před středníkem). Rozhodující tu je, že by šlo o započtení na majetek patřící do konkursní podstaty, tedy i o započtení proti úpadcově pohledávce náležející do konkursní podstaty.

V usnesení uveřejněném pod číslem 48/2004 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyšší soud také vysvětlil, že zpeněžením majetku patřícího do konkursní podstaty se rozumí i úplatné postoupení úpadcových pohledávek třetí osobě podle ustanovení § 524 a násl. obč. zák. (čímž tyto pohledávky konkursní podstatu opouštějí).

Ratio legis úpravy obsažené v § 14 odst. 1 písm. i) ZKV (části věty před středníkem) tkví v tom, že vzájemné pohledávky úpadce a jeho věřitelů nejsou od prohlášení konkursu (a po dobu trvání účinků konkursu) vzájemně započitatelné, což ve svém důsledku vede k tomu, že tito věřitelé jsou povinni

splnit své peněžité závazky vůči dlužníku v plném rozsahu, kdežto pohledávky, které sami mají vůči úpadci, budou uspokojitelné poměrně podle stejných pravidel, jež platí pro věřitele, kteří vzájemné pohledávky s úpadcem neměli.

Výklad předešlý Nejvyššímu soudu dovolatelem by podstatu zákazu formulovaného v posledně označeném ustanovení ve skutečnosti popřel.

Pohledávka, vůči které započtení směřuje, se sice již nenachází v konkursní podstatě, avšak způsobilost dlužníkovy pohledávky k započtení je i nadále vázána na osobu úpadce (prvního postupitele), konkrétně na to, že jde o pohledávku, kterou dlužník (jako věřitel) vůči tomuto úpadci má a kterou by před postoupením nemohl k započtení uplatnit právě proto, že jeho dlužník (úpadce) je v konkursu.

Klíčovým pro posouzení vzniklé situace je to, že ustanovení § 529 odst. 2 obč. zák. pracuje s konstrukcí, podle které:

a/ adresátem jednostranného úkonu dlužníka směřujícího k započtení „na“ pohledávku vůči dlužníku je poslední postupník (nynější věřitel pohledávky), ale

b/ k započtení vůči (poslednímu) postupníku se uplatňuje pohledávka, kterou dlužník měl vůči (prvnímu) postupiteli v době, kdy mu bylo oznámeno nebo prokázáno postoupení pohledávky.

Pro účely zániku pohledávek jednostranným úkonem dlužníka směřujícím k započtení se tedy podle § 529 odst. 2 obč. zák. pohlíží na pohledávku vůči dlužníku jako by se stále nacházela v majetku (prvního) postupitele. Je-li ovšem (první) postupitel v konkursu, znemožňuje takové započtení právě úprava obsažená v § 14 odst. 1 písm. i) ZKV (části věty před středníkem), která ohledně majetku, na nějž se pohlíží jako na majetek úpadcův, tedy jako na majetek patřící do konkursní podstaty (srov. definici konkursní podstaty v § 6 ZKV), započtení nepřipouští.

Lze tedy uzavřít, že postupem podle § 529 odst. 2 obč. zák. nemůže dlužník použít k započtení vůči postupníkovi své k započtení způsobilé pohledávky, které měl vůči postupiteli v době, kdy mu bylo oznámeno nebo prokázáno postoupení pohledávky (§ 526 obč. zák.), trvají-li v době, kdy by měl být učiněn úkon směřující k započtení, účinky konkursu prohlášeného na majetek postupitele podle zákona č. 328/1991 Sb.

Závěr soudů nižších stupňů o tom, že započtení podle § 529 odst. 2 obč. zák. (ve spojení s § 363 obč. zák.) zakazuje ustanovení § 14 odst. 1 písm. i) ZKV (část věty před středníkem), je tedy správný.

Tím současně není vyloučena možnost dlužníka přivodit zánik pohledávky, kterou postupník nabyl postoupení za úplatu z konkursní podstaty postupitele započtením pohledávky, kterou má dlužník vůči postupníku.

Nejvyšší soud proto dovolání jako nedůvodné zamítl (§ 243b odst. 2, část věty před středníkem, o. s. ř.).